

דף צב

'איכא בנייהו אבל מלמדין, לתנא קמא לית ליה מלמדין...' – כבר העירו המפרשים, מה טעם יש בדבר, והלא טוב וישר ללמדו עצה הוגנת [וכמו שכתב הרא"ש הלכה כחכמים שהם רבים ומסתבר טעמם, שטוב הוא וישר ללמד לכל אדם ולהורות הטוב לו]? ורבנו יהונתן כתב שתנא קמא סבר שאסור ללמדו אפילו בדרך עצה – שאין לנו לעקור מה שנצטוינו מן התורה, והתורה זיכתה לו. ובספר יד דוד הוסיף דברים, וזו לשונו: 'ולע"ד הקלושה אפשר לומר באשר כל פקודי ה' ישרים הם, אם מלמדין אותו שלא לאכול הרי הוא ח"ו כאילו מגרעת נתן לתורת ה' התמימה, וכאילו מצוה זו אינה נכונה, שהתורה נתנה רשות לאכול יותר משכרו. ותנא בתרא לא קפיד על זה שהרי הברייה ביד האדם לתפוס את הטוב ולהניח את שאינו הגון, והרי מצינו אפילו שדברה תורה כנגד יצר הרע, ולפיכך אין בזה מגרעת לתורת ה' התמימה'.

'דאמר רב אסי: אפילו לא שכרו אלא לבצור אשכול אחד – אוכלו.' יש מפרשים אפילו כולו (וכ"מ בשיטה). ואולם המאירי כתב שאפילו לרב אסי לא הותר לו לאכול כל האשכול אלא מקצתו (וע"ע אילת השחר).

'ואמר רב אסי: אפילו לא בצר אלא אשכול אחד – אוכלו.' כתב במנחת חינוך (תקעו) שאם המשיך לבצור אשכולות נוספים לית מאן דפליג שמוותר לו לאכול את הראשון שבצר, כיון שכבר נותן לתוך כליו של בעל הבית. 'זוה פשוט'.

העירו מדברי הרמב"ן (לעיל פז): שכל שקצר לצורך בעה"ב, שוב אסור לו לאכלם שהרי תלוש הוא, והוא עושה במחובר, וכל העושה במחובר אינו אוכל בתלוש. ולכאורה אפשר לקיים דברי הרמב"ן גם לדבריו, כאשר הוא נשכר גם להמשך העבודות, לאחר שנתלש, שאז הרי הוא עושה גם בתלוש.

והרי נראה דעל כרחנו להעמיד באופן זה דברי הגמרא להרמב"ן, שאם לא כן כיצד משכחת לה שיאכל הראשון שבצר, הלא אם בצר לצורך בעה"ב אינו רשאי לאכול, ואם לצורך עצמו – הרי עדיין לא התחיל בפעולה וכיצד יכול לאכול. ויש לדחות דמשכחת לה כשבוצר כדי לאכול מקצתו (וע' מאירי). ושמא אף שלא התחיל במלאכה, כיון שבא לעבוד רשאי לבצור ולאכול מיד, וכ"מ בשיטה [אך לעיל אמרו שאינו רשאי לשתות יין עד שהילך שתי וערב, הגם שבא להלך לאלתר. וע"ע]. אך מלשון רב אסי 'אפילו לא בצר' [ולא נקט לשנא דלכתחילה 'בוצר אשכול ואוכל'] משמע שכבר בצר לבעל הבית ועתה בא לאכול ממנו – על כן צריך להעמיד בעושה גם מלאכה בתלוש.

'אמר לי: אפילו הכי ניחא ליה לאיניש לאוגר אגורי וניקטפיה לפרדיסיה ולא ניתו כולי עלמא ואכלו ליה.' מכך שלא אמרו לו נימוק אחר, שלדבריו נמצא מפסיד הרבה כי כל אחד יבוא לכרמו ויבצור אשכול אחד לתוך כליו של בעה"ב, ויאכל יותר ממה שבוצר – מזה משמע שגם לאיסי אין להם לאכול כמה אשכולות, יותר ממה שעשו (אילת השחר).

ואף שאין זה מצוי כלל לאכול יותר מאשכול בעת בצירת אשכול אחד, והלא אסור לאכול אלא בשעת המלאכה – אמנם משמע מדבריו שאף אסור לאכול פחות מאשכול, כל שאוכל יותר מדמי שווי עבודתו. אך לכאורה אין הדבר מוכרח מהלשון, כי אפשר שגם זה בכלל מה שאמרו שלא יבואו כולי עלמא ויאכלו, ונמצא מפסיד. והוה 'לא שבק חיי...' שאמר רב.

'איבעיא להו, פועל משלו הוא אוכל או משל שמים הוא אוכל...' מסקנת ההלכה שמשל שמים הוא

אוכל, שאכילתו אינה תוספת בשכרו שזיכתה לו תורה, אלא כשאר מתנות עניים, ועד שלא נתן לתוך פיו (או לידו) – כפי שדייקן מרש"י כאן. עבהגר"א. וכבר העיר במנ"ח שמש"י להלן לא משמע כן. וכן כתבו רוב הראשונים והפוסקים, שדוקא בשהגיע לפיו זכה) אינם שלו.

ובזה מובן לשון הפסוק כי תבא בכרם רעך – ולא פרשה תורה שהמדובר על פועל, 'כי תעבוד...'. [ומזה למד איסי בן יהודה שבביאת כל אדם הכתוב מדבר, אלא חכמים חולקים] – שאילו נכתב כך, היה מקום לשמוע שאכילתו היא תשלום ושכר על עבודתו (כבודה של תורה לגר"י בארי, תצא).

לפי מה שמשמע בשיטה שלרב אסי רשאי לבצור אשכול ראשון לאכילתו, אתי שפיר היטב דקדוק הכתוב 'כי תבא' הגם שלא התחיל בעבודה בפועל. אך צ"ע בדין זה כאמור.

ולפי מסקנא זו, מתפרש הכתוב ואל כליך לא תתן – כפשטותו, שלא זיכתה לו תורה אלא לאכול, אבל לפי הדעה שמשלו הוא אוכל, הלא כשם שיכול ליתן אכילתו לאחר, כמו כן יכול ליתן כשיעור אכילתו בכליו לאכלו לאחר זמן, וצריך לפרש לפי דעה זו שלא יתן לכליו בנוסף על אכילתו (עפ"י תורת חיים).

וכן יש לדקדק מדברי המאירי, שכתב שהואיל ומשל שמים הוא אוכל, אם היה בתענית אינו נושא לעצמו מה שהיה ראוי לאכול. ומשמע שאם משלו אוכל – רשאי להניח לאחר זמן.

אך מהגר"א לכאורה אין נראה כן, דמשמע שנקט בדעת רש"י שמשעה שהגיעו לידי יכול ליתנו למי שירצה, אף אם משל שמים הוא אוכל. והרי ליתן לכליו אסור גם משהגיע לידו, וא"כ נראה שלדבריו איסור נתינה בכלים אינו תלוי בקנינו, וא"כ אף למ"ד משלו הוא אוכל י"ל שאסור ליתן לכליו, שכן גזרה תורה [אפשר מפני שעלול הדבר לבוא לידי גזל, שאין יכול לשער אכילתו, או מפני טעמים אחרים]. תדע, שאל"כ מדוע דנו באומר תנו לאשתי ובני ולא בנפקותא הפשוטה המדוברת בקרא, האם רשאי ליתן לכליו – אלא משמע שזה אסור לכו"ע.

כי תבא (בכרם רעך) – בגימטריא: **בפועל מדבר** (ברכת פרץ תצא).

ומר סבר כנפשך – מה נפשך אם חסמת פטור אף פועל אם חסמת פטור. ולא דרש 'כנפשך' דבבר שמוסר נפשו עליו, הלכך אין לו ילפותא להגביל אכילתו עד כדי שכרו. וכבר העירו הראשונים (רמב"ן ועוד) שדרשה זו לפטור ממעשר אסמכתא בעלמא היא כמו שאמרו בגמרא לעיל (פה): שהלקוח פטור מדאורייתא, אלא עיקר הכתוב בא לדרוש שאם חסם פטור, כנפשך. והגמרא נקט הדרש השגור לו, ולאו בדוקא, וכפי שמצינו הרבה כיוצא בזה.

ויש מפרשים שהיא דרשה אחרת ולא זו דלעיל, אלא מה נפשך אתה אוכל כרצונך ופטור מלשלם, אף פועל אוכל כחפצו אפילו יותר על שכרו ופטור. וזהו מן הלשונות הדומות שבתלמוד שפירושם מתחלף. ואולם הריטב"א דחה פירוש זה, שאם כן יוצא שלכל התנאים שבכאן אין להם הדרשה דלעיל 'אם חסמת פטור'. וגם הלשון 'אתה אוכל ופטור' לא אתי שפיר שהרי לגבי הבעלים אין שייך לומר 'ופטור'.

לכאורה יש לפרש שעיקר תירוץ הגמרא הוא דלרבנן בא 'כנפשך' להקיש אכילת הפועל לאכילת בעלים, וממילא שמענו מהקש זה שאוכל בלא הגבלה כבעלים. [וגם קרוב הוא לפשט הכתוב: 'כנפשך' – ככל אות נפשך, בלא הגבלה]. ובה מתורצות קושיות הריטב"א. וכן מיושב מה שאמרו 'דכולי עלמא משלו הוא אוכל' – ואעפ"כ אוכל יותר משכרו, משום ילפותא ד'כנפשך', אבל אם משל שמים, אין צריך ילפותא. וכן משמע ברמב"ם (שכירות יב, יא) שאוכל יותר משכרו משום שנאמר כנפשך שבעך.

'תא שמע: נזיר שאמר... משום לך לך אמרין נזירא סחור סחור, לכרמא לא תקרב'. יש שהעירו שמשמע קצת שלא אסרו לו לעבוד בכרם אלא רק קנסוהו שלא יתן לאשתו ולבניו כדי שיימנע מלעבוד

שם (ע"רש"י). ואולם כבר כתבו כמה פוסקים שאסור לאדם לעסוק בדברים האסורים לו, שמא ייכשל ויאכל מהם (ע' בשו"ת חתם סופר יו"ד קד; שו"ת מהרש"ם ח"א קכו; אמרי יושר ח"א קיה ועוד. וע"ע אגרות משה יו"ד ח"א נא שהתיר הובלת איסורי אכילה). ואף יש כתבו שאיסור תורה הוא (ע' בשו"ת בית שלמה יו"ד קצב).
 [יש מקום לדון לפי שאיסור ענבים לנזיר עניינו משום סייג, הגם שהוא מן התורה (כפי שמצינו בכמה איסורי תורה שאיסורם כסייג, כדרך שכתב הר"ן ריש פסחים בענין בל יראה שהוא מטעם הרחקה לאכילה, וכן איסור יחוד – ע' מסלת ישרים ועוד), וכמו שכתב בפרי מגדים להתיר חצי שיעור בענבים לנזיר שסייג לסייג לא אסרה תורה. וגם כאן י"ל לענין החשש שמא יבוא לאכלו].

ויש לומר שמדובר כאן כששומר על הכרם מבהוץ שזה לא אסור לו, אבל בפועל בתוך הכרם, שמתעסק עם הפירות ממש – אסור שמא יבוא לאכול (עפ"י דובב מישרים ח"א מ, א).
 לא הבנתי, הרי לדעת שמואל (להלן צג. וכן הלכה) שומרי גנות ופרדסים אין אוכלים כלל, וכיצד יפרש הברייתא. ובעיקר הדיוק לכאורה נראה שאינו מוכרח דאדרבה, כיון שאסור לו להתקרב לכרם ולעבוד שם לכך קנסוהו. וע' בפירוש בעל הטורים תצא כג, כה.

(ע"ב) 'משום דמחזי כמקח'. אף על פי שאין כאן גמר מלאכה, ויש דעה הסוברת (בביצה לה.) שאין המקח קובע אלא בדבר שנגמרה מלאכתו – יש לומר שמדובר בשתיים שתיים, שהמקח קובע אפילו לא נגמרה מלאכה (תוס' רבנו פרץ; ריטב"א).

'אימא סיפא, נתפרסו עגוליו, נתפתחו חביותיו... אמאי מעשר ומאכילן, איסורא לא זכי להו רחמנא'. 'איסורא לא זכי...'. – לאו דוקא, שלא מפני איסור טבל אין להם זכות אכילה, אלא משום שנגמרה מלאכתם למעשר, ואף בחו"ל שפטורים מלעשר. אלא משום שנקט לעיל לשון זו, נקטה גם כאן (תוס' הרא"ש).

'בשלמא נתפרסו עגוליו מיחזי כמקח טעות אלא נתפתחו חביותיו מאי מקח טעות איכא'. זו קושיא על גוף המשנה, בין לפי מה שעלה על דעתנו בתחילה בין לפי מה שפירשו בסוף; כיון ששכרם לגוף החביות, היה להם לידע שהוטבל למעשר אפילו אם היא תחילת מגופתן (ריטב"א ותוס' שאנץ).

'זהשתא דתני רב זביד בדבי רב הושעיא יין משריד לבור ויקפה, ור' עקיבא אומר משישלה בחביות, אפילו תימא שלא נתפתחו חביותיו לבור...'. עתה נוכל לפרש גם אליבא דרבנן, ו'נתפתחו חביותיו' – לבור. אלא שנוח לו לפרש מתניתין כרבי עקיבא ו'נתפתחו' כפשוטו, שדחוק לפרש 'נתפתחו' – לבור (רשב"א, חזו"א).

[ויש כאן סתם משנה כרבי עקיבא. ואילו במעשרות (פ"א) יש סתמא כרבנן – משריד לבור ויקפה (ע' ע"ז נו.). ופסק הרמב"ם כסתמא דבבא-מציעא, לפי שהיא אחרונה. וכמו שכתבו התוס' בשבועות (ד.) שבתרי סתמי – פוסקין אנו כאחרונה שבהן. עפ"י חזון איש חו"מ לקוטים, כ].

'אי הכי קטנים נמי נקוץ להו'. משמע שזה ששנו בברייתא 'קוצץ על ידי בנו ובתו הגדולים' – נוח לו ואינו קשה, כי אם משלו הוא אוכל, יש זכות לאב בשכרם כיון שמעלה להם מזונות. ומבואר מכאן שבן ובת הגדולים הסמוכים על שלחן אביהם – שכרם שלו. וכדין מצאיתם ומעשה ידיהם, שזוכה בהם האב מתקנת חכמים (עפ"י שו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן, קה).

ואולם דעת הריטב"א כאן שבנו ובתו הגדולים, גם אם סמוכין הם על שלחן אביהם, אין מעשיהם ותשלום שכירותם שלו. ופירש שמדובר כאן שקוצץ מדעתם ובהסכמתם.
 (והמאירי כתב ששכרם שלו תחת מוונות וכדין מצאיתם, אלא שהוסף דוקא בשהודיעו הדבר, ואעפ"י שלא התנה עם הבן על הקציצה. ובשיטה מובא שהואיל ומעלה להם מוונות מסתמא מוחלים הם, ואפילו שלא מדעתם יכול לקצוץ).
 [הרמ"א (הו"מ ער, ב) פסק שריווחם שבא להם מסחורה או ממלאכה – לאב. והש"ך הביא שכן משמע בתוס' בסוגין. (ולכאורה הכוונה לדבריהם בד"ה א"ה. אולם גם הריטב"א כתב כדבריהם, ועל כרחנו שאין לשמוע מלשון זו. וצ"ע).
 ובערוך השלחן דחה הראיה מסוגיתנו, שמטעם מחילה קאתינן (וכיוון לדברי הריטב"א). ופירש שדברי הרמ"א אמורים רק בעסק שעשו עם סחורתו של אביהם או בעסקו, שאע"פ שאדם אחר היה נוטל על כך שכר, הם כיון שניזונים ממנו – פטור מלשלם להם, אבל כשיש להם עסק נפרד – שלהם הוא.
 ואולם בתשובות הרשב"א הנ"ל מבואר לא כן. וכבר מבואר בספרי האחרונים שמחלוקת הראשונים בדבר].

וכל זה בבניו הגדולים, אבל בקטנים הסמוכים על שלחנו, כתב הריטב"א שיש זכות לאב לקצוץ על שכרו, שאע"פ שאין שכר הבן לאביו (כ"ה לשיטתו), לא גרע האב מזכותו לפקח על עסקיהם וענינם של שאר יתומים אילו היו סמוכים על שלחנו, שיכול לקוץ עליהם כי האי גוונא.

'צערייהו דבנו ובתו הקטנים לא זכי ליה רחמנא'. ומכל מקום בעבד קטן יכול להתנות ואף על פי שיהא לו צער, מפני שהוא בעלים גם על ענין זה. ומכל מקום אין לו רשות לצערו בצער חבלה, אלא שאם חבלו בו אחרים הלא דמי צערו לרבו כמבואר בב"ק פז. (עפ"י אילת השחר).
 ונראה שדוקא כאן יש לו רשות בצער זה לפי שכרוך הדבר ברווח ממנו לאדון, ואין להוכיח מכאן שהוא בעלים על צערו ללא שיש באותו צער ענין ממנו. ויש להוכיח כן לפי מה שמובא בשם הגר"ח (ע' ב"ק פז), שאין לרב בעלות על בושתו וצערו של עבדו. אלא ודאי רק כאן יכול למנוע אכילתו לפי שיש בכך רווח ממנו, והרי זה נידון כשאר עבודות העבד הגם שלא יימנע לעתים צער ובושה בהן, ואינו דומה לצער ובושת גרידא.

דף צג

'קוצץ אדם על ידי עצמו...' ע' להלן צד. בבאור דין זה; אם הוא מתורת תנאי [וא"כ מדוע אין כאן משום 'מתנה על מה שכתוב בתורה], או שמא יש כאן דין 'סילוק' או מחילה.

'אם לא הודיעו, מעשר ומאכילין'. משמע שאין יכול לחזור בו עתה ולומר להם כיון שאינכם רוצים להמנע מאכילה אל תעשו עמי, והרי לא נתחייבתי לכם מאומה – אין שומעין לו, שיכולים הפועלים לומר אתה שכרתנו ולא אמרת שדבר איסור הוא, ואין באפשרותך עתה לחזור שכבר לא נמצא מקום אחר להשתכר. וצריך עיון (הגהות אשרי).
 לא החליט הדבר, כי יש לדחות ולומר שיכול לחזור אלא שאינו רוצה בכך, וטוען כנגדם שחייבים לעבוד ללא אכילה. וע"ע במובא בסיכומים לדף עז בדין חזרת השוכר את האומנים במקום הפסד.

'שומרי פירות אוכלין מהלכות מדינה אבל לא מן התורה'. מרש"י משמע שאינו אלא מנהג שנהגו העם (וכיו"ב פרש בקדושין לח: לענין ערלה בחו"ל. ויש שמפרשים שם שהוא תק"ח, אלא שאין מכת מרדות כבשאר איסורי

ופירש הרמב"ן שלדברי חכמים בתוספתא מותר לאכול אף בשעת מלאכה ממש, אלא שתקנו חכמים לטובת הבעלים שיוכל הפועל לאכול גם בשעת ההליכה והחזרה. ורבי יהודה חולק וסובר שתקנת חכמים שלא לאכול בשעת מלאכה. והלכה כחכמים (וכן נקט הר"ן).
 ב. כשהפועל אוכל בחזרתו, אינו אוכל מהפירות שפירק לגת שכבר נעשית מלאכתם אלא ממה שפוגע בחזרתו, אף לפני בצירה (עפ"י ראב"ד ורשב"א).

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה: פועלים, עד שלא הילכו שתי וערב בגת (לדרוך הענבים) – אוכלים ענבים ואין שותים יין. משהילכו שתי וערב בגת – אוכלים ענבים ושותים יין.

חמור וגמל אוכלים ממשא שעל גביהם עד שייפרק. ובלבד שלא יטול בידו ויאכילם (צב). ומן הדין אוכלת ולא משום 'השב אבידה'. (תוס' וראב"ד). וי"א מפני השבת אבידה. ערשב"א.

א. בבהמה לא תקנו שתאכל בין משא למשא כדרך שתיקנו בפועל, שרק בפועל תקנו משום טובת בעלים שיתבייש מלאכול בשעת מלאכה, מה שאין לומר כן בבהמה (רישב"א ור"ן).
 ב. אף בשאר עבודות, אין מאכילה בידו אלא אוכלת מעצמה (עפ"י לבוש חו"מ שלח ועוד).

אין הפועל רשאי לעשות מלאכתו בלילה ולהשכיר עצמו ביום; לחרוש בפרתו ערבית ולהשכירה שחרית; ולא יהא מרעיב ומסגף עצמו ומאכיל מזונותיו לבניו – מפני גול מלאכתו של בעל הבית (תוספתא, הובאה בפוסקים).

דף צב

רטו. האם יש זכות אכילה לעוסק במלאכה, באופנים דלהלן?

א. כשאכילתו יתר על שכרו.

ב. נשכר לבצור אשכול אחד.

ג. אכילת האשכול הראשון שבוצר.

ד. אדם שנכנס לעבוד בשדה של אחר ללא ידיעת בעליו.

א. אכילת הפועל יותר מדמי שכירותו, לדעת תנא קמא וחכמים – מותרת, אלא שאמרו חכמים מלמדין אותו – אוהביו ורעיו, דרך עצה הוגנת (רבנו יהונתן ורש"י) – שלא יהא רעבתן ויהא סותם את הפתח בפניו, שיימנעו מלשוכרו. לדברי רבי אלעזר חסמא לא יאכל פועל יתר על שכרו. (ופירשו מחלוקתם בדרשת כנפשך).

לפי אפשרות אחת בגמרא, לדעת תנא קמא אין מלמדים אותו שלא יאכל יותר, אף לא בדרך עצה הוגנת (שהרי התירתו תורה. מפרשים).

הלכה כחכמים [שהם רבים ומסתבר טעמם. רא"ש] שאוכל ביותר משכרו אבל מלמדים אותו שלא יהא רעבתן (רמב"ם שכירות יב, יא; רא"ש).

ב-ג. אמר רב אסי: אפילו לא שכרו אלא לבצור אשכול אחד – אוכלו. וכן אם שכרו ליותר – מותר לאכול האשכול הראשון שבצר.

לפי תירוץ אחד בגמרא, שנוי הדבר במחלוקת ת"ק וחכמים. תנא קמא סובר דין זה וחכמים חולקים.
א. הרי"ף דחה דברי רב אסי מהלכה. וכן הוא ברא"ש. וכן הביא הרמ"א (שלו, ז) לאסור (וע"ש בנו"כ).
ואולם דעת הרי"ד הריטב"א והמאירי שהלכה כרב אסי שהרי אין אמורא שחולק עליו.
ב. באשכול אחד, יש נוקטים שרשאי לאכול את כולו (ע' שיטה). והמאירי דחה דעה זו שנראה שלא
הותר לו לאכול אלא מקצתו.
ג. בצר כמה אשכולות, לדברי הכל אין חילוק אם אוכל עתה מהאשכול הראשון שבצר או
מהאחרים (מנחת חינוך תקעו).

ד. אמר רב: מצאתי מגילת סתרים בית רבי חייא וכתוב בה: איסי בן יהודה אומר כי תבא בכרם רעך –
בביאת כל אדם הכתוב מדבר. ואמר רב: לא הניח איסי חיים לכל בריה. ופירש רב אשי (לגרסת הב"ח):
רב כהנא: שמה כשבאים (בלא דעת בעלים. תוס') ועושים בסעודתם דיבר איסי בן יהודה. ואולם רב תמה
אף בזה, כי נוח לו לאדם לשכור פועל ולא ליתן לכל אדם לעשות בשדהו ולאכול.
לפי תירוץ אחד בגמרא, תלו מחלוקת תנא קמא וחכמים במשנתנו בנידון זה.
א. אין הלכה כאיסי בן יהודה (רא"ש, מאירי). ומכל מקום אם שאלם הבעלים לכך – כל שכן
שמותרים לאכול (מאירי).
ב. אף לדברי איסי, נראה שאין רשאים לאכול יותר משווי פעולתם (עפ"י אילת השחר).

רטז. מהו באור השאלה 'פועל משלו הוא אוכל או משל שמים הוא אוכל' – ומהן הנפקות המבוארות בסוגיא,
בשאלה זו?

השאלה היא האם זכות הפועל באכילת הפירות, תוספת שכר היא שהוסיפה לו תורה, או מתנת גמילות
חסדים היא כשאר מתנות עניים (רש"י).

הנפקות המבוארות בגמרא:

א) האם יכול לתת זכות אכילתו לאשתו ולבניו תחתיו (כשיעור אכילתו שלו. עתוס'). [ואולם אם היה נזיר
ונשכר לעבוד בכרם, קנסוהו שאין יכול ליתן לאשתו ובניו, משום 'לך לך אמרין, נזירא סחור סחור'].

ב) מי שיש לו עבד קטן ומשכירו לעבוד אצל אחר, האם יכול לקצוץ שכר עם המעסיק תמורת זכות
אכילת עבדו; אם 'משלו אוכל' הרי זוכה אדונו באכילתו כשם שזוכה בשכרו, ויכול ליטלו לעצמו. ואם
'משל שמים', הרי לא זכה בו הפועל אלא כשנכנס לפיו, ואין לאדונו זכות בו, ואפילו מעלה לו מזונות
אחרים.

בעבד גדול – קוצץ בכל אופן, שהרי יש לו דעת למחול ולהקנות. [למ"ד משל שמים הוא אוכל – אינו
קוצץ אלא מדעתו, אבל למאן דאמר משלו אוכל – קוצץ אפילו בעל כרחו. ריטב"א].

הוא הדין בעבד כנעני שלא טבל לשם עבדות ואינו חייב במצוות (הר' יהונתן צג).

א. להלכה נקטו הראשונים שמשל שמים הוא אוכל הלכך אין יכול ליתן לאחרים.

ואם כבר הגיע ליד הפועל, משמע מרש"י (בד"ה לדידיה) שיכול לתת לאחרים, שכבר זכה.
והתוס' חולקים (ע' בהגר"א. ובמנ"ח העיר מדברי רש"י (בע"ב ד"ה משל שמים) שמשמע כהתוס' שאינו זוכה
אלא בפיו, וכמסקנת רוב הראשונים והפוסקים).

ב. בספר תורת חיים נקט שאם משלו הוא אוכל, יכול ליטול כשיעור אכילתו ולהניח בכליו לאחר
זמן [ואיסור התורה ליתן בכלים היינו כשנותן בנוסף לאכילתו], אבל אם משל שמים, אסור

ליתן לכליו כלל. (וכן משמע מתוך דברי המאירי, דלמ"ד משלו הוא אוכל אם היה בתענית – נושא לעצמו מה שהיה ראוי לאכול. ואולם נראה שאין הדבר מוסכם).
 ג. במנחת חינוך (סוף תקעו) צידד שאם 'משל שמים', פועלים המודרים הנאה מבעה"ב יהיו מותרים לאכול משלו.
 ד. בשיטה מובא שדינו של רב אסי שרשאי לאכול אפילו בשכרו לאשכול אחד, זהו רק למ"ד משל שמים, אבל למ"ד משלו אוכל הרי אין לא עשה כלום לבעה"ב. אלא שיש להסתפק כשנשכר למלאכות נוספות, שמא אוכל האשכול כיון שהכל שכירות אחת.

ואלו הדברים שאינם תלויים בנידון האמור:
 מחלוקת התנאים האם זוכה הפועל באכילה אף ביותר מכדי שכרו; אף אם משלו הוא אוכל, יתכן שהתורה זיכתה לו לאכול יותר מכדי שכרו. [אלא המחלוקת תלויה בדרשת הפסוקים: כנפשך – דבר שמוסר נפשו עליו, כלומר כשכרו, או בא הכתוב ללמד שאם חסם פטור, כנפש עצמו].
 קצץ והתנה עם המעסיק שיאכל בנו בשכרו – הבן חייב לעשר לפי שני צדדי השאלה, כי אף אם משלו הוא אוכל ושכרו הוא ואעפ"כ פטרתו תורה מלעשר – בנו חייב, מפני שנראה כמקח (רבינא).
 ואולם אם לא קצץ עם הבעלים אלא אמר 'תנו לבני', למאן דאמר משלו הוא אוכל שרשאי לעשות כן – בנו פטור מלעשר (עפ"י רב"ד).
 הוברר לפועל לאחר שקבעו, שהפירות הגם של נטע רבעי או שכבר נגמרה מלאכתו למעשר – לפי שני הצדדים חייב בעה"ב לפדות או לעשר ולתת לו לאכול, שעל כל פנים מחזי כמקח טעות.
 בן קטן הפועל אצל אחרים – אין זכות לאב ליטול שכר מהמעסיק תחת אכילתו של הבן, ואפילו אביו מעלה לו מזונות והרי שכרו של הבן שייך לאב – שאף אם 'משלו הוא אוכל' אין לו רשות לצער את בנו (ואפילו הודיעם – שאינם בני מחילה).
 א. גם למאן דאמר משל שמים הוא אוכל, אם מנע ממנו אכילתו – חייב לשלם לו דמיה (רשב"א ועוד. ויש חולקים – ע' לעיל פ:).
 ב. בבהמה, יתכן שלדברי הכל אכילתה היא 'משל שמים' ולא משלו (עפ"י תורת האהל ח"א כ. וכע"ז ע' בחדושי הגר"ח מעילה ת, ב. וע' גם בדקדוק לשון הרשב"א בשיטמ"ק כאן).

דף צג

ר"ז. שומר גנות ופירות, האם מותר לו לאכול מפירות הבעלים?

השומר על גיתות וערימות וכיוצא באלו – תלוש שלא נגמרה מלאכתו למעשר – לדעת רב אוכל מן התורה כדין פועל, שהשומר כעושה. ולדעת שמואל אינו אוכל מהתורה, שהשומר אינו כעושה מעשה, אבל אוכל מהלכות מדינה (רש"י: מנהג שנהגו. ויש אומרים: תקנת חכמים. ר"ד ועוד). וכן הסיק רב אשי עפ"י דיוק לשון המשנה.
 שומר גנות ופרדסים – מחובר שלא נגמרה מלאכתו – לדברי רב אוכל מהלכות מדינה (וכל שכן בפועל העושה מעשה. רש"י ותוס'), ולשמואל אינו אוכל כלל.
 רב אשי הסיק כשמואל על פי דיוק לשון המשנה.
 א. וכן הלכה (רמב"ם יב, ט ועוד), שהשומר בתלוש אוכל מהלכות מדינה ובמחובר שלא נגמרה מלאכתו אינו אוכל.